

1289.

Na osnovu člana 10 i člana 12 stav 4 Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja ("Službeni list RCG", broj 28/06 i "Službeni list CG", broj 28/11), Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, donijelo je

**AKCIONI PLAN
ZA ERADIKACIJU I SUZBIJANJE
CRVENOG SURLAŠA PALMI - *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver)**
(novembar 2012. do novembra 2015.)

UVOD I CILJ

Cilj akcionog plana za eradikaciju i suzbijanje crvenog surlaša palmi - *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver) je iskorijenjivanje i suzbijanje crvenog surlaša palmi - *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver).

Prisustvo ovog štetnog organizma potvrđeno je od strane Entomološke laboratorije na dan 25. oktobra 2012. godine, na dvije palme u području kompleksa hotela Lido, Ulcinj.

Dana 26. oktobra 2012. godine objavljen je prvi nalaz *Rhynchophorus ferrugineus* odnosno crvenog surlaša palmi koji izaziva velika oštećenja na palmama, od strane Fitosanitarne uprave i određene granice obilježenog područja.

Dana 1. novembra 2013. godine objavljen je drugi nalaz crvenog surlaša palmi - *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver) na jednoj palmi u kućnom dvorištu u vlasništvu fizičkog lica kao držaoca bilja, u blizini hotelskog kompleksa Lido, Ulcinj, od strane Fitosanitarne uprave i određene granice obilježenog područja.

NADLEŽNI ORGAN

Fitosanitarna uprava je organ uprave odgovoran za zdravstvenu zaštitu bilja u Crnoj Gori u skladu sa članom 5 Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja bilja ("Službeni list RCG", broj 28/06 i "Službeni list CG", broj 28/11).

AKCIONI PLAN SADRŽI:

Informacije o obilježenom području

Fitosanitarna uprava je na osnovu čl. 10 i 12 Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja ("Službeni list RCG", broj 28/06 i "Službeni list CG", broj 28/11) i člana 6 Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanje *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver) ("Službeni list. CG" broj 54/12) donijela:

1. Rješenje br. 060-320/12-0101-3024 od 26. oktobra 2012. godine o obilježenom području na kojem je prvi put utvrđeno prisustvo *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver);
2. Rješenje br. 060-320/13-0101-1107 od 31. oktobra 2013. godine o obilježenom području na kojem je potvrđen novi nalaz o prisustvu *Rhynchophorus ferrugineus* (Olivier), kojim je prošireno obilježeno područje po Rješenju br. 060-320/12-0101-3024 od 26. oktobra 2012.godine.

Obilježeno područje se sastoji od zaraženog područja i sigurnosnog područja:

I. ZARAŽENO PODRUČJE:

- **Granice** su na površini kompleksa hotela Lido (Ulcinj), poluprečnika 200m (sjeverna geografska širina 41°54'43.12", istočna geografska dužina 19°14'31.85") i obuhvata površinu od 125.600m² ($r^2\pi$), unutar koje je kompletna površina kompleksa hotela Lido od 97.000m² (podaci vlasnika).
- **Nove granice**
Zaraženo područje je sa novim nalazom infestacije znatno prošireno područje i obuhvata površinu sa centrom od kompleksa hotela Lido sa okolinom, opština Ulcinj (GPS koordinate: 41°54'43.12"19°14'31.85"E) u poluprečniku od 1 km i površinu sa centrom u kućnom dvorištu u vlasništvu fizičkog lica kao držaoca bilja u poluprečniku od 1km od mjesta novog nalaza infestacije (GPS koordinate: N41°54'58,52"N i 19°14'18,76"E).
Opisno:
 - prema jugu, jugo-zapadu i zapadu prirodnom granicom: Jadransko more;
 - prema sjeveru dužinom Solanskog puta;
 - prema sjevero-istoku povučena prava linija od kompleksa objekata Ulcinjske solane prema Jadranskom moru;
 - prema sjevero-zapadu na Bulevaru Teuta do znaka „Apartmani Teuta“.
- **Vrste i broj palmi (starost, veličina, i sl.):**
 1. Hotelski kompleks Lido, Ulcinj (podaci vlasnika):
 - ***Wachingtonia robusta*** – 3kom – 12m;
 - ***Phoenix canariensis*** – 1kom – 8m; 5kom - 7m; 8kom - 6m; 3kom - 5m; 4kom - 4m; 5kom - 3m;
 - ***Chamaerops excelsa*** – 2kom - 7m; 5kom - 6m; 2kom - 5m; 7kom - 4m; 11kom - 3m; 2kom - 2m; 1kom - 1m.
Palme su starosti između 30 i 40 godina, a ukupan broj je 59.
 2. Hotelski kompleks „Olimpik“ – HTP Ulcinjska Rivijera, Ulcinj (podaci fitosanitarne inspekcije):
 - *Phoenix canariensis* – 3 kom – preko 5m.
- **Vrste i broj palmi (starost, veličina, i sl.) u novim granicama zaraženog područja** (starost, veličina, i sl.) (podaci „Agrobest“, iz Bara od 8. novembra. 2013. godine – ovlaštenog pružaoca usluga):
 - Bulevar Teuta: od 0.5-3.0m – 26 palmi; 3.0m-5.0m -72 palme; preko 5m- 5 palmi;
 - Komunalno dvorište: od 0.3-5.0m – 5 palmi; preko 5m – 4 palme;
 - Od apartmana (Melburn) do pekare Evropa: od 0.5m -1.5m – 6 palmi; 1.5 m – 3.0 m – 4 palme;
 - Od hotela „Otrant“ do mosta „Port milena“: od 0.5m-1.5m – 4 palme; od 3.0m – 5.0m – 7palmi;
 - Hotel „Stella“: od 0.5m-1.5m – 8 palmi; od 3.0m-5.0m – 2 palme;
 - Hotel Lido: od 3.0m- 5.0m -9 palmi; od 5.0m – 8.0m – 6 palmi;
 - Restoran „Sole Mio“: od 1.5m-3.0m – 1 palma;
 - Hotel „Belvi“: od 0.5m-1.5m – 3 palme; od 3.0m- 5.0m – 3 palme;
 - Kamp „Ovčar“: od 0.5m-1.5m – 7 palmi; od 1.5m- 3.0m – 3 palme; od 3.0m – 5.0m -3 palme.

Ukupan broj palmi je 178 koje su raspoređene na navedenim lokacijama.

- **Subjekti – držaoci bilja:**

- 1. Hotelski kompleks Lido, Ulcinj**

- Postupanje po Rješenju broj UP-I-060-320/12-0303-7-320 od 31. oktobra 2012. godine.

- 2. Hotelski kompleks Ulcinjska rivijera, hotel Olimpik, Ulcinj**

- Postupanje po Rješenju broj UP-I-060-320/12-0303-7-3 od 31. oktobra 2012. godine.

- **Subjekti – držaoci bilja u novim granicama zaraženog područja:**

1. Hotelski kompleks „Lido“, Ulcinj;
2. Kamp „Ovčar“, Ulcinj;
3. Hotel „Belvi“, Ulcinj;
4. Restoran „Sole Mio“, Ulcinj;
5. Hotel „Stella“, Ulcinj;
6. Hotel „Otrant“, Ulcinj;
7. Apartman „Melburn“, Ulcinj;
8. JP „Komunalne djelatnosti“, Ulcinj;
9. Opština Ulcinj;
10. Fizička i pravna lica koji su držaoci palmi u svojim dvorištima.

Držaoci osjetljivog bilja (palmi) dužni su:

- da vrše vizuelne preglede osjetljivog bilja (palmi) i da u slučaju sumnje na prisustvo štetnog organizma, a naročito tokom rezidbe, odmah obavijeste Fitosanitarnu upravu i/ili fitosanitarnu inspekciju. Kontakt: +382 20 621 111; fitosanitarnaupravacg@t-com.me;
- da za vršenje zdravstvenih pregleda osjetljivog bilja (palmi) od strane odgovornih i/ili ovlašćenih lica i fitosanitarne inspekcije obezbijede sve potrebne uslove;
- bez odlaganja preduzmu mjere koje odredi organ uprave radi sprječavanja širenja, suzbijanja ili iskorjenjivanja štetnih organizama;
- vode evidenciju o preduzetim mjerama zaštite bilja;
- ako držaoc bilja ne sprovede naređene fitosanitarne mjere, organ uprave će o trošku držaoca bilja sprovesti mjere (član 6 Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja („Službeni list RCG“ broj 28/06 i „Službeni list CG“ broj 28/11)).

- **Fitosanitarne mjere**

Odgovorna lica, ovlašćena lica i fitosanitarna inspekcija sprovode propisane fitosanitarne mjere u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanje *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver) („Službeni list. CG“ broj 54/12).

UNIŠTAVANJE:

Fitosanitarna inspekcija je rješenjem br. UP-I-060-320/12-0303-7-320 od 31. oktobra 2012. godine kompleksu hotela Lido naredila uništavanje 3 palme sa

simptomima prisustva štetnog organizma, a na dvije palme je predhodno laboratorijski potvrđeno prisustvo štetnog organizma.

Fitosanitarna inspekcija je rješenjem br. UP-I-060-320/12-0303-7-3 od 1. novembra 2012. godine Hotelu „Olimpik“ – HTP Ulcinjska Rivijera, Ulcinj naredila uništavanje 2 palme na kojima je utvrđeno prisustvo štetnog organizma, kao i hitno uklanjanje palmi za koje se vidi da su napadnute (preostala 1 palma). Fitosanitarni inspektor je izvršio kontrolu izvršenja naloženih mjera i konstatovao zapisnički da je držalac bilja uništio spaljivanjem na propisan način, 3 infestirane palme (br. Zapisnika 320/13-0303/7-38 od 21. februara 2013. godine).

Fitosanitarna inspekcija je rješenjem br. UP-I-060-320/13-0303-7-320/1 od 19. februara 2013. godine naredila uništavanje šest palmi u kompleksu hotela „Lido“ sa utvrđenim prisustvom štetnog organizma. Fitosanitarni inspektor je izvršio kontrolu izvršenja naloženih mjera.

Fitosanitarna inspekcija je rješenjem br. UP-I-060-320/13-0303-7-6 od 28. maja 2013. godine naredila uništavanje dvije palme u kompleksu hotela „Lido“ sa utvrđenim prisustvom štetnog organizma. Fitosanitarni inspektor je izvršio kontrolu izvršenja naloženih mjera.

Fitosanitarna inspekcija je rješenjem br. UP-I-060-320/13-0303-7-10 od 31. oktobra 2013. godine naredila uništavanje jedne palme sa utvrđenim prisustvom štetnog organizma koja se nalazila na privatnom posjedu držaoca bilja, na Velikoj plaži, Ulcinj. Palma je uništena tako što je odsječen vršni dio (1 m stabla) koji je zakopan u granicama zaraženog područja. Fitosanitarni inspektor je izvršio kontrolu izvršenja naloženih mjera.

Tehnička uputstva za uništavanje:

Uništavanje palmi sa prisustvom štetnog organizma potrebno je odraditi na način da se svede rizik od širenja štetnog organizma na najmanju moguću mjeru:

- ispod palme postaviti foliju u površini koja je dva puta veća od površine krošnje palme;
- rezati listove palmi u osnovi (najstariji) i izvršiti zdravstveni pregled svakog odrezanog lista;
- nakon odstranjivanja listova ostatak debla odmah hemijski istretirati i vrh obaviti folijom kako bi se spriječilo eventualno širenje štetnog organizma;
- deblo sjeći na što je moguće kraće dijelove (max 20cm), sve dok se zdravstvenim pregledom na presjeku debla ne utvrdi da nema znakova prisustva štetnog organizma;
- ukoliko meterološki uslovi ne dozvoljavaju sječenje debla odmah ostaviti ga folijom obavijenog vrha i nastaviti sa uništavanjem kada to uslovi dozvole;
- odrezane listove i druge djelove palme odmah hemijski tretirati kupanjem insekticidima (aktivne materije: dimetoat, hlorthirifos, neonikotinoidi);
- pregledane listove isjeći na manje dijelove, a zatim ih uništiti na bezbjedan način upotrebom plamena;
 - ✓ uništavanje na otvorenom prostoru na betonskoj podlozi ili
 - ✓ u kontejnerima koji mogu da izdrže visoku temperaturu;
- pregledani listovi i drugi djelovi palme se mogu uništiti i mljevenjem u mašinama za pilotinu i zakopavanjem u zemlju;
- nakon završenog postupka uništavanja foliju detaljno pregledati kako bi se uvjerali da nema ni štetnog organizma ni djelova palmi;

- deblo palme, koje je preostalo nakon uništavanja djelova sa simptomima, obavezno odmah hemijski tretirati insekticidima (aktivne materije: dimetoat, hlorthirifos, neonikotinoidi) i premazati kalemarskim voskom zbog mogućnosti obnavljanja palme
- umjesto primjene kalemarskog voska može se primijeniti tretman fungicidom (aktivna materija: mankozeb) odmah nakon rezanja i postupak ponoviti nakon 7 do 10 dana;
- čitav proces uništavanja sprovoditi pod nadzorom fitosanitarnog inspektora.
- Napadnuti djelovi palmi mogu se uništavati zakopavanjem usitnjenih djelova bilja, na dubinu od 2 metra, uz prethodno tretiranje insekticidom.
(ovaj način uništavanja je preporuka stručnjaka entomologa i fitosanitarnog inspektora Eduarda Ucciero).

HEMIJSKO TRETIRANJE:

Sve palme je potrebno istretirati insekticidima (aktivne materije: dimetoat, hlorthirifos, neonikotinoidi) uz poštovanje upustava za primjenu.

U zaraženom području su vršena tretiranja svih palmi u preporučenim vremenskim intervalima u skladu sa rješenjima fitosanitarne inspekcije.

Fitosanitarna inspekcija je naredila tretiranje svih palmi u hotelskom kompleksu Lido koje nemaju znakove prisustva štetnog organizma i tretiranje neposredne blizine osjetljivog bilja.

Takođe tretirani su odsječeni djelovi palmi prije uništavanja (zakopavanja ili paljenja). Nakon uklanjanja biljnih djelova palme, hemijski je tretirano i zemljište na kojem se nalazio (ne direktno) biljni materijal.

Tretiranje palmi u hotelskom kompleksu Lido kod kojih još uvijek nije potvrđena infestacija je vršeno zalivanjem palmi (20-40l rastvora preparata po stablu palme).

Fitosanitarna uprava je tri puta tretirala palme u Hotelskom kompleksu Lido. (br. 320/13-0301-145 od 22.02.2013., br. 402/13-0607-641 od 10. juna 2013. i br. 402/13-0607-1298 od 11. novembra 2013. godine)

Palme u okviru novih granica zaraženog područja su hemijski tretirane (a.m. dimetoat), 8. i 9. novembra 2013. godine. (br. 402/13-0607-1298 od 11. novembra 2013. godine).

Tehnička uputstva za hemijsko tretiranje:

- izvodi se tretiranjem palmi, naročito lisne rozete i mladog lišća;
- upotrijebiti odgovarajuće prskalice (atomizere) koje daju jak mlaz koji dospijeva u vršne djelove lisne rozete;
- tretmane ponavljati u intervalima od 21 do 30 dana;
- tretiranje vrši lice koje je stručno osposobljeno za rukovanje i upotrebu pesticida;
- tretiranje nadgleda lice odgovorno za zdravstvenu zaštitu bilja.

BIOTEHNIČKE MJERE

POSTAVLJANJE FEROMONSKIH KLOPKI

Ovlašćeno lice postavlja i pregleda feromonske klopke. Feromoni koji se koriste za praćenje su gregacijski odnosno privlače jedinke oba pola. Postavljanje klopki se vrši u blizini palmi, a preporučena udaljenost je oko 20m od palme koja pokazuje simptome

napada. Broj klopki zavisi od broja palmi i njihovog rasporeda na terenu. Pregledi klopki se vrši u intervalima od 10 do 15 dana.

U hotelskom kompleksu Lido postavljene su četiri feromonske klopke koje su pregledane od strane ovlašćenog lica (Izvještaj br.060-320/12- 0101- 829 od 26. oktobra 2012. godine).

U klopama nije bilo uhvaćenih imaga (pregled urađen 2. i 30. novembra 2012. godine).

Pregled feromonskih klopki izvršen je 20. februara 2013. godine i utvrđeno je prisustvo 3 imaga u jednoj, jedan imago u drugoj, u trećoj nije bilo ulova a jedna klopka je nestala

Pregled 3 feromonske klopke izvršen je 5. marta 2013. godine i u klopama nije bilo ulova.

Pregled 3 feromonske klopke izvršen je 30. aprila 2013. godine i konstatovano da je jedna polomljena, druga je nestala, a u trećoj nije bilo ulova.

31. maja 2013.godine utvrđeno je da su sve klopke uništene.

21. juna 2013.godine su postavljene nove klopke i to jedna pored palme koja je predhodno odrezana i jedna dalje prema obali.

2. jula 2013.godine izvršen je pregled klopki i jedna klopka je bila bez ulova a druga je nestala. Zbog lomljenja i nestajanja klopki nove više nijesu postavljane.

22.07.; 09.08.; 02.09.; 2013.godine izvršen je pregled preostale klopke i u njoj nije bilo ulova.

Prilikom pregleda feromonskih klopki u hotelskom kompleksu Lido 17. oktobra 2013. godine u jednoj klopki pronađen je jedan imago.

Prilikom pregleda feromonskih klopki u hotelskom kompleksu Lido 18. novembra 2013. godine u jednoj i jedinoj klopki pronađen je jedan imago (Izvještaj br. 320/13-0302-1333 od 20.novembra 2013. godine).

AGROTEHNIČKE MJERE

Gajenje drugog bilja koje nije domaćin *Rhynchophorus ferrugineus* u zamjenu za osjetljivo bilje.

Održavanje osjetljivog bilja u dobrom fiziološkom i zdravstvenom stanju.

Izbjegavati orezivanje listova palmi u toku vegetacije (aktivan rast), jer rezovi privlače ženke kao mjesta za polaganje jaja, a rezidbu obavljati od sredine decembra do sredine februara.

MONITORING

Praćenje i utvrđivanje prisustva štetnog organizma vrši se u periodu od tri godine. Fitosanitarna uprava u sklopu Programa fitosanitarnih mjera donosi i poseban program koji podrazumijeva:

- ✓ vizuelne zdravstvene preglede osjetljivog bilja koje vrše fitosanitarni inspektori i ovlašćena lica najmanje 1 mjesečno u periodu od februara do novembra o čemu obavještavaju Fitosanitarnu upravu;
- ✓ podatke o vizuelnim zdravstvenim pregledima osjetljivog bilja fitosanitarni inspektor i ovlašćeno lice upisuju na propisanom formularu;

Šema pregleda
Rhynchophorus ferrugineus

Lice zaduženo za pregled: ☐ fitosanitarni inspektor ☐ ovlašćeno lice	
--	--

Naziv držaoca bilja	Opština	Lokacija	GPS Kordinate
Botanički naziv	☐ Pojedinačna biljka ☐ Grupa biljaka ☐ Rasadnik	Starost	
	Prečnik stabla	Visina stabla	

Datum pregleda	
----------------	--

Datum otkrivanja štetnog organizma:	
Propisane fitosanitarne mjere: ☐ Preventivne broj biljaka _____ ☐ Uništavanje broj biljaka _____ ☐ Ostalo broj biljaka _____	
Napomene – Zaključak	

Popunjenu šemu pregleda proslijediti Fitosanitarnoj upravi

- ✓ postavljanje klopki sa feromonima u cilju hvatanja imaga štetnog organizma postavlja i kontroliše najmanje 1 mjesečno ovlašćeno lice o čemu obavještava Fitosanitarnu upravu.
- ✓ postavljene klopke kontroliše i očitava najmanje 1 mjesečno fitosanitarna inspekcija o čemu obavještava Fitosanitarnu upravu;
- ✓ obavještenje sadrži podatke o broju postavljenih klopki, lokacijama i rezultatima pregleda klopki.

Izveštaji odgovornog lica o praćenju *Rhynchophorus ferrugineus*:

Dana 15. oktobra 2013.godine Fitosanitarnu upravu je kontaktirao putem telefona vlasnik palme u blizini hotelskog kompleksa Lido, gdje je 17. oktobra 2013.godine obavljen vizuelni pregled od strane fitosanitarnog inspektora i odgovornog lica kojim je utvrđeno je prisustvo *Rhynchophorus ferrugineus* (320/13-0302-1181 od 22. oktobra 2013. godine).

Fitosanitarnoj upravi dostavljeni su izvještaji o praćenju štetnog organizma od strane ovlašćenog lica odgovornog za sprovođenje programa br. 060-320/12- 0101-829 od 26. oktobra 2012. godine; br. 320/12-0302-870 od 2. novembra 2012.godine; br.320/13-0302-194 od 4. marta 2013. godine; 320/13-0302-1181 od 22.oktobra 2013. godine; 320/13-0302-1333 od 20.novembra 2013.godine i 320/13-0302-1357 od 25. novembra 2013. godine.

✓ odgovorna lica Fitosanitarne uprave – Odsjek zdravstvene zaštite bilja:

- mr Tamara Popović;
- Gordana Fušić, dipl. inž.;
- Maja Petrović, dipl. inž.

Adresa: ul. Bratstva i jedinstva bb, Podgorica;

Tel: 00 382 20 621 111

Fax:00 382 20 621 008

E-mail:

- fitosanitarnaupravacg@t-com.me
- tamara.popovic@fu.gov.me
- gordana.fustic@fu.gov.me
- maja.petrovic@fu.gov.me

Sajt Fitosanitarne uprave:

www.fito.gov.me/uprava

✓ odgovorna lica Uprave za inspekcijske poslove:

- glavni fitosanitarni inspektor;
- fitosanitarni inspektori :Radojka Šćepanović i Šefik Kalač
- r.scepanovic@uip.gov.me; fitobar@t-com.me

✓ ovlašćena lica Biotehničkog fakulteta, Fitosanitarna laboratorija – entomološka laboratorija:

- prof. dr Snježana Hrnčić, entomolog;
- dr Sanja Radonjić, entomolog.

✓ u sprovođenju monitoringa učestvuje i Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji.

Fitosanitarna uprava je uputila dopis Savjetodavnoj službi u biljnoj proizvodnji (rukovodiocu službe, regionalnom centru Bar i regionalnom centru Herceg Novi) (br. 320/12-0301-859 od 30.10.2012.godine) u kojem se osim obavještenja o pojavi štetnog ogranzizma, Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji poziva da učestvuje u radu na edukaciji i informisanosti držaoca bilja.

Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji – Regionalni centru Pogorica uputila je dopis Fitosanitarnoj upravi o sumnji na prisustvo štetnog organizma na teritoriji Opštine Podgorica (br. 320/13-0301-1175 od 21.10.2013.godine) na osnovu kojeg je fitosanitarna inspekcija obavila zdravstveni pregled i

konstatovala da štetni organizam nije prisutan (br. UP.0303-288/2 od 28. oktobra 2013.godine).

Fitosanitarna uprava je uputila dopis Savjetodavnoj službi u biljnoj proizvodnji (br. 320/13-0301-1287 od 8. novembra 2013. godine) u kojem se osim obavještenja o novom nalazu štetnog ogranzma, Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji poziva da u cilju efikasnijeg sprovođenja akcionog plana, obavještavaju Fitosanitarnu upravu o stanju na terenu.

II. SIGURNOSNO PODRUČJE:

- **Granice** su u poluprečnika 10 km od granice zaraženog područja oivičeno: prema jugu, jugo-zapadu i zapadu prirodnom granicom Jadransko more; prema istoku i jugoistoku prirodnom granicom rijeka Bojana; prema sjevero-zapadu naselje Kruče; prema sjeveru naselja Gornja Klezna i Mala Gorana i prema sjevero-istoku naselje Šas i Šasko jezero.

Granice sigurnosnog područja se nijesu promjenile donošenjem novog rješenja o obilježenom području jer je novi nalaz o prisustvu *Rhynchophorus ferrugineus* potvrđen na palmi u blizini kompleksa hotela Lido, odnosno u blizini zaraženog područja.

- **Vrste i broj palmi (starost, veličina i sl.)**

Javne površine:

- JP "Komunalne djelatnosti", Ulcinj održava 316 palmi: bulevar Teuta – 105, ispred gimnazije – 57, bulevar od ambulate do kružnog toka – 85, Pristan do Mediterana – 69.
- S ozirom da je zaraženo područje prošireno, dio palmi koje su pripadale sigurnosnom području, sada pripada zaraženom i podliježe fitosanitarnim mjerama koje se sprovode u zaraženom području (pr. palme bulevara Teuta a što se tiče ostalih palmi, informacija će biti ažurirana nakon dobijanja podataka sa terena).

Rasadnici:

- **Abedin Peraj**, vlasnik, Bijela Gora bb, Ulcinj: palme su starosti 3-5 godina, roda *Phoenix*, ukupan broj 15 komada;
- **Alilaj Hana**, vlasnik "Ardigarden", doo , lokacija Štoj, Ulcinj; palme su starosti 10-15 godina, roda *Phoenix*, ukupan broj 15 komada.
- *Chamaerops humilis* palme starosti 10-15 godina, ukupan broj 40 komada
- *Washingtonia* sp. starosti 10-15 godina, ukupan broj 15 komada.
- D.O.O. Ekoplant , Štoj, Ulcinj;-
- *Chamaerops humilis* palme starosti 8 godina, ukupan broj 102 komada;
- *Phoenix canariensis* starosti 8 godina , ukupan broj 127 komada,
- *Washingtonia* sp. 8 godina starosti ukupan broj 86 komada.
- Sve navedene palme su prečnika iznad 5 cm.
- **Natura viva**, naselje Kodre, Ulcinj – nema palme;
- **Fitofarma**, bul. Skenderbeg bb, Ulcinj – proizvodnja izvan obilježenog područja, na teritoriji opštine Bar ;
- **Monte feniks**, Omera Zuberovića 22, Ulcinj: palme smještene u prodajnom prostoru su starosti 3-5 godina, roda *Phoenix* i *Washingtonia*, ukupan broj 13 komada. Rasadnik ima u stakleniku gusto zasađene palme *Phoenix* starosti

2-4 godine, ukupan broj 100 komada (od toga je 25 palmi prečnika 5-8 cm, ostale su manjeg prečnika) i palme *Washingtonia* starosti od 2-4 godine, ukupan broj 180 (od toga je 15 palmi prečnika 5-7 cm, ostale su manjeg prečnika).

- **Subjekti (držaoci osjetljivog bilja - palmi):**

1. Komunalna služba opštine Ulcinj

Odgovorno lice za zdravlje bilja u JP "Komunalne djelatnosti" (dipl.ing.poljoprivrede Šaba Omer) je bilo prisutno prilikom preventivnih tretiranja palmi na javnim površinama koje održava to preduzeće, a koje je organizovala Fitosanitarna uprava. Odgovorno lice se takođe odazvalo radnom sastanku koje je organizovala Fitosanitarna uprava.

Međutim, ono što se očekuje od JP "Komunalne djelatnosti", a cilju što efikasnijeg sprovođenja Akcionog plana je obavještanje Fitosanitarne uprave u skladu sa dopisom 320/12-0301-846/4 od 30. oktobra 2012. godine, o izvršenim zdravstvenim pregledima, rezidbi palmi i dr. aktivnostima koje su preduzete u cilju spriječavanja širenja surlaša palmi.

2. Rasadnici:

- Abedin Peraj, vlasnik, Bijela Gora bb, Ulcinj;
- Alilaj Hani, vlasnik "Ardigarden", doo, lokacija Štoj, Ulcinj,
- D.O.O. Ekoplant, Štoj, Ulcinj;
- Natura viva, naselje Kodre, Ulcinj;
- Fitofarma, bul. Skenderbeg bb, Ulcinj;
- Monte feniks, Omera Zuberovića 22, Ulcinj.

Fitosanitarni inspektor je obišao rasadnike palmi i zapisnicima konstatovao da se mjere zabrane prometa palmi poštuju, da se vrši preventivno tretiranje i da na osnovu vizuelnih zdravstvenih pregleda nijesu konstatovani znaci prisustva *Rhynchophorus ferrugineus*.

3. Hoteli

4. Vrti centri

5. Fizička lica

6. Cvjećare

7. Dječije odmaralište „Ovčar Čačak”, Velika Plaža, Ulcinj

Držaoci osjetljivog bilja (palmi) dužni su:

- da vrše vizuelne preglede osjetljivog bilja (palmi) i da u slučaju sumnje na prisustvo štetnog organizma, a naročito tokom rezidbe, odmah obavijeste Fitosanitarnu upravu i/ili fitosanitarnu inspekciju. Kontakt: +382 20 621 111; fitosanitarnaupravacg@t-com.me;
- da za vršenje zdravstvenih pregleda osjetljivog bilja (palmi) od strane odgovornih i/ili ovlašćenih lica i fitosanitarne inspekcije obezbijede sve potrebne uslove;

- **Fitosanitarne mjere**

Odgovorna lica, ovlašćena lica i fitosanitarna inspekcija sprovode propisane fitosanitarne mjere u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za spriječavanje unošenja, širenja i suzbijanje *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver) ("Službeni list. CG" broj 54/12):

PREVENTIVNE MJERE

Zabrana kretanja osjetljivog bilja

Fitosanitarna inspekcija je naredila zabranu prometa sadnog materijala osjetljivog bilja i tretiranje insekticidima osjetljivog bilja koje nema znakove prisustva štetnog organizma kod držaoca osjetljivog bilja u sigurnosnom području rješenjima br.: UP-I-060-320/12-0303-7-2 od 30. oktobra 2012. godine;

UP-I-060-320/12-0303-7/1 od 30. oktobra 2012. godine;

UP-I-060-320/12-0303-7-4 od 06. novembra 2012. godine;

UP-I-060-320/12-0303-7-5 od 08. novembra 2012. godine;

UP-I-060-320/12-0303-7-9 od 16. novembra 2012. godine;

UP-I-060-320/12-0303-7-10 od 19. novembra 2012. godine.

Hemijske:

Sve palme je potrebno istretirati insekticidima (aktivne materije: dimetoat, hlorthirifos, neonikotinoidi) uz poštovanje upustava za primjenu.

S obzirom da je JP "Komunalne djelatnosti" Ulcinj istaklo da nemaju finansijskih mogućnosti za hemijsko tretiranje palmi na javnim površinama koje održavaju, a uzimajući u obzir da je bila iznenadna pojava veoma štetnog organizma, Fitosanitarna uprava je izdvojila sredstva iz hitnih mjera kako bi se preventivne mjere odradile. U skladu sa finansijskim mogućnostima izvršena su dva tretmana (22.-24. marta i 27.-29. maja 2013.godine).

Tehnička upustva za hemijsko tretiranje:

- ✓ izvodi se tretiranjem palmi, naročito lisne rozete i mladog lišća;
- ✓ upotrijebiti odgovarajuće prskalice (atomizere) koje daju jak mlaz koji dopijeva u vršne djelove lisne rozete;
- ✓ tretmane ponavljati u intervalima od 21 do 30 dana;
- ✓ tretiranje vrši lice koje je stručno osposobljeno za rukovanje i upotrebu pesticida;
- ✓ tretiranje nadgleda lice odgovorno za zdravstvenu zaštitu bilja.

Po preporuci italijanskog stručnjaka Eduarda Ucciero iz Italije koji ima višegodišnje iskustvo u borbi sa ovim štetnim organizmom, tretiranje palmi nije potrebno vršiti u sigurnosnom području.

Mehaničke:

- ✓ rezidbu vršiti u periodu od decembra do marta mjeseca tj. u periodu mirovanja imaga;
- ✓ prilikom rezidbe staviti foliju ispod palme i izvršiti pregled svih orezanih grana u cilju utvrđivanja prisustva štetnog organizma;
- ✓ orezane grane sakupiti i bezbjedno uništiti;
- ✓ rasadnicima sa osjetljivim biljem preporučuje se obezbjeđivanje fizičke zaštite osjetljivog bilja (mreže sa odgovarajućim dimenzijama);

Biotehničke:

Postavljanje feromonskih klopki:

Ovlašćeno lice postavlja i pregleda feromonske klopke. Feromoni koji se koriste za praćenje su gregacijski odnosno privlače jedinke oba pola. Postavljanje klopki se vrši naročito u blizini granice zaraženog područja. Broj klopki zavisi od broja palmi i njihovog rasporeda na terenu. Pregledi klopki se vrši u intervalima od 10 do 15 dana.

Zabrana kretanja osjetljivog bilja:

Fitosanitarni inspektor zabranjuje premještanje osjetljivog bilja.

Agrotehničke mjere:

Gajenje drugog bilja koje nije domaćin *Rhynchophorus ferrugineus* u zamjenu za osjetljivo bilje.

Održavanje osjetljivog bilja u dobrom fiziološkom i zdravstvenom stanju.

Izbjegavati orezivanje listova palmi u toku vegetacije (aktivan rast), jer rezovi privlače ženke kao mjesta za polaganje jaja, a rezidbu obavljati od sredine decembra do sredine februara.

Monitoring:

Praćenje i utvrđivanje prisustva štetnog organizma vrši se u periodu od tri godine. Fitosanitarna uprava u sklopu Programa fitosanitarnih mjera donosi i poseban program koji podrazumijeva:

- ✓ vizuelne zdravstvene preglede osjetljivog bilja, osim rasadnika i prodajnih mjesta, vrše fitosanitarni inspektori i ovlašćena lica najmanje tri puta godišnje u periodu od marta do decembra o čemu obavještavaju Fitosanitarnu upravu;
- ✓ zdravstveni pregled osjetljivog bilja u rasadnicima i prodajnim mjestima (vrtni centri i cvjećare) vrše fitosanitarni inspektori četiri puta godišnje u periodu od februara do novembra o čemu obavještavaju Fitosanitarnu upravu. Obavještenje sadrži promjenu podataka o vrstama, broju, porijeklu, starosti i velični osjetljivog bilja;
- ✓ sve sumnjive larve, kokone, lukte i odrasle jedinke sakupljaju se u staklenu ili plastičnu posudu koja se dobro zatvara i koja je napunjena 70% alkoholom (etanol), radi determinacije, prebrojavanja, mjerenja veličine, utvrđivanja stadijuma razvoja i uništavanja;
- ✓ odgovorna lica Fitosanitarne uprave – Odsjek zdravstvene zaštite bilja:
 - mr Tamara Popović;
 - Gordana Fuštić, dipl. inž.;
 - Maja Petrović, dipl. inž.Adresa: ul. Bratstva i jedinstva bb, Podgorica;
Tel: 00 382 20 621 111
Fax: 00 382 20 621 008
E-mail:
 - fitosanitarnaupravacg@t-com.me
 - tamara.popovic@fu.gov.me
 - gordana.fustic@fu.gov.me
 - maja.petrovic@fu.gov.meSajt Fitosanitarne uprave:
www.fito.gov.me/uprava
- ✓ odgovorna lica Uprave za inspekcijske poslove:
 - glavni fitosanitarni inspektor;
 - fitosanitarni inspektori: (Radojka Šćepanovic, Šefik Kalač)
- ✓ ovlašćena lica Biotehničkog fakulteta, Fitosanitarna laboratorija – entomološka laboratorija:
 - prof. dr Snježana Hrnčić, entomolog;
 - dr Sanja Radonjić, entomolog. (dodati podatke Snježa)
- ✓ u sprovođenu monitoringa učestvuju držaoci bilja i Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji;

- ✓ lokalne jedinice samouprave;
- ✓ gradsko zelenilo.

Nakon utvrđivanja prisustva crvenog surlaša palmi Fitosanitarna uprava je obavijestila sve fitosanitarne inspektore u području gdje se nalazi osjetljivo bilje o potrebi obavljanja vizuelnih pregleda radi utvrđivanja potencijalnog prisustva crvenog surlaša palmi.

Fitosanitarni pregledi su obavljeni u rasadnicima sa osjetljivim biljem na čitavoj teritoriji Crne Gore.

Fitosanitarna uprava je obavijestila o prisustvu novog i opasnog štetnog organizma i druge subjekte – komunalna preduzeća, savjetodavnu službu u biljnoj proizvodnji uz poziv da vrše preglede osjetljivog bilja u okviru svojih aktivnosti na terenu i obavijeste Fitosanitarnu upravu o svakoj sumnjivoj promjeni osjetljivog bilja.

Fitosanitarni inspektori i ovlaštena lica obavljaju fitosanitarne preglede u svim slučajevima poziva držaoca palmi zbog sumnje na prisustvo crvenog palminog surlaša i o tome obavještavaju Fitosanitarnu upravu.

Informacije:

- ✓ Podrška EU u realizaciji akcionog plana;
EU je u okviru IPA Twinning projekta MN-10-IB-AG-01, finansirala izradu PVC postera „upozorenja“ na novog i opasnog neprijatelja palmi *Rhynchophorus ferrugineus*. Poster su štampani na crnogorskom i albanskom jeziku.
- ✓ Izrada karte sa označenim mjestima prisustva;
- ✓ Štampanje flajera;
Fitosanitarna uprava je izradila i distribuirala flajer i voodootporni poster radi informisanja javnosti o opasnosti od crvenog surlaša palmi sa pozivom za obavještavanje nadležnih službi i preporukom za preventivna tretiranja.
Postavljanje postera na stablima palmi na prometnim lokacijama duž cijelog crnogorskog primorja obavila su nadležna komunalna preduzeća u saradnji sa fitosanitarnom inspekcijom.
- ✓ Obavještenja putem sredstava javnog informisanja (radi, televizija, novine i sl.);
Fitosanitarna ima intenzivnu saradnju sa sredstvima javnog informisanja (radio Crne Gore, dnevne novine Dan, radio Tivat).
- ✓ Sastanci sa ciljanim grupama;
Fitosanitarna uprava je 14. novembra 2013. godine održala sastanak sa predstavnicima Javnih Komunalnih Preduzeća Opštine Ulcinj, Bar, Tivat i Podgorica, na temu "Prisustvo novog štetnog organizma *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver) odnosno crvenog palminog surlaša na teritoriji Crne Gore". Sastanku su prisustvovali stručnjaci - entomolozi Fitosanitarne laboratorije, Biotehničkog fakulteta i fitosanitarna inspektorka iz PJ Bar. Pozivu za sastanak se nisu odazvali predstavnici Javnih Komunalnih Preduzeća Opštine Kotor i Herceg Novi.
Na sastanku je zaključeno da su palme kao ukrasno bilje, veoma značajne za primorske gradove i da svi držaoci bilja a naročito Opštine Ulcinj moraju uložiti velike napore da spriječe dalje širenje crvenog palminog surlaša - *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver) na teritoriji Crne Gore.
- ✓ Komunikacija odnosno periodični tehnički sastanci sa fitosanitarnim inspektorima i drugim osobljem;

Radi uspješnijeg sprovođenja ovog akcionog plana, u okviru IPA Twinning projekta MN-10-IB-AG-01, realizovana je ekspertska posjeta italijanskog stručnjaka Eduarda Ucciero koji ima višegodišnje iskustvo u borbi sa ovim štetnim organizmom.

- ✓ Čuvanje podataka
- ✓ Realizovana finansijska sredstva u toku 2013.godine
Fitosanitarna uprava je realizovanjem programa fitosanitarnih mjera za 2013. godinu iz stavke programa hitne fitosanitarne mjere utrošila za sprovođenje fitosanitarnih mjera (uništavanje infestiranih palmi i hemijske mjere tretiranja) 12.030,86 eura, za informisanje javnosti (izrada flajera, PVC postera i postera) 1.537,60 eura.

Rizici

- ✓ Neciljani uticaji na palme (fitotoksičnosti i sl.);
- ✓ Neciljani efekti na floru i korisnu faunu;
- ✓ Pojava rezistentnosti;
- ✓ Mogući uticaj na okolinu naročito u urbanim dijelovima;

Odgovornosti

Fitosanitarna uprava

- ✓ implementacija Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja ("Sl.list RCG" br. 24/06 i 24/11);
- ✓ povezivanje i koordinacija sa drugim državnim organima, relevantnim organizacijama, ustanovama i drugim licima koja obavljaju poslove zdravstvene zaštite bilja;
- ✓ pripremanje i slanje izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala u vezi sa pojavom i širenjem štetnog organizma, u skladu sa propisima, međunarodnim ugovorima i sporazumima iz oblasti zdravstvene zaštite bilja.

Fitosanitarna inspekcija

- ✓ Implementacija: pregleda bilje, biljne proizvode i objekte pod nadzorom i nalaže fitosanitarne mjere za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje štetnih organizama.

Biotehnički fakultet

- ✓ Laboratorijska ispitivanja bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom zbog dijagnostikovanja štetnih organizama sa Lista I.A, II.A, I.B i II.B i drugih štetnih organizama koji nijesu utvrđeni listama;
- ✓ Procjena potrebe sprovođenja preventivnih mjera i mjera suzbijanja štetnih organizama;
- ✓ Sprovođenje istraživanja u oblasti zdravstvene zaštite bilja;
- ✓ Pružanje naučnih činjenica i informacija o štetnom organizmu.

INFORMACIJE O CRVENOM SURLAŠU PALMI *Rhynchophorus ferrugineus*

Osnovne informacije

Rhynchophorus ferrugineus - crveni surlaš palmi potiče iz južne Azije, gdje uzrokuje velike štete na kokosovoj palmi. Iz tog područja se proširio prema zapadu velikom brzinom sredinom osamdesetih godina.

Pojava na području EPPO (Evropsko-mediteranska organizacija za zaštitu bilja) regije:

- ✓ 1992. Egipat;
- ✓ 1996. Španija;
- ✓ 1999. Izrael i Jordan;
- ✓ 2004. Italija;
- ✓ 2005. Turska;
- ✓ 2006. Kipar, Grčka i Francuska;
- ✓ 2008. Maroko;
- ✓ 2009. Gruzija, Albanija i Slovenija;
- ✓ 2011. Hrvatska, Tunis.

Štetni organizam se na velike udaljenosti širi sadnicama palmi. Na male udaljenosti širenje je moguće letom odraslih. Brzom širenju ovog štetnog organizma pogoduje intenzivna međunarodna trgovina sadnim materijalom.

Status

EPPO

Rhynchophorus ferrugineus je od 2005. godine na EPPO A2 karantinskoj listi.

EU

Propisan Odlukom Komisije 2007/365/EC od 25. maja 2007. godine.

CRNA GORA

Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za spriječavanje unošenja, širenja i suzbijanje *Rhynchophorus ferrugineus* (Olivier) objavljen u „Službenom listu CG“ broj 54/12.

Osjetljivo bilje

Osjetljivo bilje je bilje, osim plodova i sjemena, koje u osnovi stabla ima prečnik preko 5 cm i pripada sljedećim vrstama:

Areca catechu, *Arecastrum romanzoffianum* (Cham) Becc, *Arenga pinnata*, *Borassus flabellifer*, *Brahea armata*, *Butia capitata*, *Calamus merillii*, *Caryota maxima*, *Caryota cumingii*, *Chamaerops humilis*, *Cocos nucifera*, *Corypha gebanga*, *Corypha elata*, *Elaeis guineensis*, *Howea forsteriana*, *Jubea chilensis*, *Livistona australis*, *Livistona decipiens*, *Metroxylon sagu*, *Oreodoxa regia*, *Phoenix canariensis*, *Phoenix dactylifera*, *Phoenix theophrasti*, *Phoenix sylvestris*, *Sabal umbraculifera*, *Trachycarpus fortunei* i rodu *Washingtonia* spp.

Taksonomsko mjesto

Klasa: Insecta

Red: Coleoptera

Familija: Curculionidae

Vrsta: *Rhynchophorus ferrugineus* (Olivier, 1790)

Sinonimi:

Calandra ferruginea Fabricius, 1801

Curculio ferrugineus Olivier, 1790

Rhynchophorus signaticollis Chevrolat, 1882

Biologija

Odrasli insekti mogu da lete na velike udaljenosti i mogu naći biljke domaćine na širokom području. Ranija istraživanja (još iz 1920. godine) ukazuju na osobinu *Rhynchophorus ferrugineus* da detektuje pogodna mjesta za razmnožavanje na udaljenosti od 900m i više. Odrasle jedinke aktivne su tokom dana i noći, iako većinom lete i kreću se danju. Privlače ih odumirući ili oštećeni dijelovi palmi, ali je moguće da i neoštećene palme budu napadnute.

Mužjaci izlučuju feromon koji privlači surlaše na okupljanje i grupisanje na oštećenim stablima. Razmnožavaju se polnim putem. Parenje se odvija tokom čitavog dana, pri čemu se mužjaci i ženke pare u nekoliko navrata.

Ovipozicija traje oko 45 dana i uglavnom je ograničena na mekše dijelove palme kao što su oštećenja na deblu ili na lisnim peteljka. Na odabranom mjestu ženka surlicom buši rupu u koju polaže nekoliko jaja, nakon čega zatvori rupu i živi još desetak dana. U prosjeku polaže 200 jaja. Embrionalno razviće traje oko 3 dana.

Larva se hrani u unutrašnjosti palme bušeći hodnike u mekom tkivu (lisna rozeta, osnova peteljki lista i gornji dio debla) mada mogu praviti hodnike i u deblu mladih palmi i u trulom tkivu. Svojom ishranom larve stvaraju masu od sažvakanih biljnih vlakana i biljnog soka koja ispunjava hodnike. Larva se razvija od 36 do 78 dana.

Nakon završenog razvića larva od suvih biljnih vlakana formira ovalni smeđi kokon.

Stadijum lutke traje od 12 do 20 dana, a formirani imago ostaje u kokonu još 4 do 17 dana u kom periodu dostiže polnu zrelost (Hutson, 1933). Imago živi dva do tri mjeseca.

El Ezaby (1997) je utvrdio je da crveni surlaš palmi u Egiptu ima 3 generacije godišnje, pri čemu je za razvoj prve (najkraće) potrebno 100,5 dana, a za razvoj treće (najduže) 127,8 dana. Generacije se međusobno prepliću tako da se u jednoj palmi istovremeno mogu naći svi stadijumi razvića.

U pravilu se ne preseljava na drugu palmu sve dok ima dovoljno hrane.

Štete i simptomi napada

Iako su prvi znaci napada karakteristični, teško ih je uočiti. Pojavljuju se u vidu rupa pri osnovi listova (uz pojavu „piljevine“) gdje se mogu naći i lutke surlaša. Rozeta palme nepravilno raste, stariji listovi se objese. Rast rozete palme nepravilan je, stariji listovi se objese i krošnja dobija tipičan izgled „kišobrana“. Simptomi napada se mogu zamijeniti sa stresom izazvanim sušom (uvenuće i žućenje).

U osnovu u unutrašnjosti napadnutih listova mogu se vidjeti hodnici koje prave larve i mogu biti dugi i do 1 m. Palma može biti uništena u potpunosti i bez vidljivih spoljašnjih simptoma napada. Iako se u svijetu sprovode detaljna istraživanja još uvijek ne postoje pouzdane metode za rano otkrivanje napada.

Metode praćenja prisustva obuhvataju:

- ✓ vizuelne preglede;
- ✓ osnove listova palmi na kojima se pojavljuju rupe i „piljevina“ uslijed ishrane larvi sa simptomom obješenih listova „kišobran“, pojava žućenja i venuća;
- ✓ rozete palmi gdje se pojavljuju rupe i koja nepravilno raste;
- ✓ debla u kojima se pojavljuju rupe i izgrižena biljna vlakna;
- ✓ krošnje palme gdje se mogu uočiti odrasle jedinke i najstarije larve;

- ✓ presječenog debla gdje se mogu vidjeti hodnici;
- ✓ postavljanje feromonskih i hranidbenih klopki;
 - ✓ feromoni koji se koriste u klopka su gregacijski i privlače jedinke oba pola dovodeći tako veći broj jedinki u klopku;
 - ✓ mogu da se koriste zajedno sa sa hranidbenim atraktantima kao što je šećerna trska, datula;
- ✓ uzimanje uzoraka:
 - ✓ larvi, kokona, lukti i odraslih jedinki koje se nađu na palmi ili uhvate u klopka:
 - uzorak larvi, kokona, lukti i odraslih jedinki se stavlja u staklenu ili plastičnu posudu koja se dobro zatvara koja je napunjena 70% alkoholom (etanol);
 - uzorci se dostavljaju u ovlašćenu laboratoriju radi determinacije.

Fitosanitarni rizici:

- ✓ pojačan nadzor u obilježenom području;
- ✓ redovnim posebnim nadzorom na teritoriji Crne Gore u cilju sagledavanja mogućeg prisustva;
- ✓ ispitati izvor infestacije i moguće načine širenja uključujući:
 - mjere zabrane premještanja osjetljivog bilja u obilježenom području;
 - u slučaju sumnje na pojavu štetnog organizma van granice obilježenog područja, takođe se primjenjuje mjera zabrane premještanja osjetljivog bilja do dobijanja potvrda o prisustvu;
- ✓ Određivanje obima rizika infestacije kao posljedice unošenja osjetljivog bilja kroz putnički saobraćaj i shodno rezultatima analize rizika uključivanje svih odgovornih institucija u vezi sa unošenjem sumnjivih pošiljki osjetljivog bilja (Uprava Carina, MUP);
- ✓ Biljni materijal nad kojim se vrši eradikacija;
- ✓ zemljište ispod palme;
- ✓ odrezani djelovi.

Danom objavljivanja ovog akcionog plana prestaje da važi Akcioni plan za eradikaciju i suzbijanje crvenog surlaša palmi - *Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver) (novembar 2012 do novembar 2015) ("Službeni list CG", broj 60/12).

Ovaj akcioni plan objaviće se u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 323/12-0601-1467/7

Podgorica, 26. decembar 2013. godine

Ministar,
prof. dr **Petar Ivanović**, s.r.